

Prethodno saopćenje

Primljeno 4. 6. 2020, prihvaćeno za objavljivanje 2. 9. 2020.

Belma Alić-Ramić, MA

alic.belma@hotmail.com

POVEZANOST SOCIOEMOCIONALNE KLIME U RAZREDU SA ŠKOLSKIM USPJEHOM UČENIKA

Sažetak

Rad se bavi problematikom socioemocionalne klime i školskog uspjeha učenika, nastoji da istakne njihovu važnost, te da pojasni određene segmente i dimenzije ova dva fenomena, s posebnim naglaskom na propitivanje njihove međusobne povezanosti. Cilj ovog istraživanja utvrditi povezanost socioemocionalne klime sa školskim uspjehom učenika u osnovnim školama na području općine Ilijaš. Temeljem istraživanja koje obuhvata anketiranje učenika i nastavnika, dobit ćemo interpretaciju učeničkih i nastavničkih prosudbi o socioemocionalnoj klimi i školskom uspjehu učenika devetih razreda osnovnih škola na području općine Ilijaš, te identificirati glavne faktore koji utječu na kreiranje socioemocionalne klime odjeljenja i školski uspjeh učenika. Rezultati istraživanja ukazuju da postoji korelaciona povezanost (Pearsonov koeficijent 0.643), između školskog uspjeha i socioemocionalne klime razreda. Navedenim koeficijentom korelacije je dokazano da kako se povećava brojčani uspjeh učenika tako se povećava i utjecaj školskog uspjeha na kreiranje socioemocionalne klime u odjeljenju.

Ključne riječi: socioemocionalna klima, školski uspjeh, razred, učenik, nastavnik.

UVOD

Pitanje povezanosti socioemocionalne klime u razredu sa školskim uspjehom iz dana u dan postaje od sve veće važnosti, i zbog toga se nužno nameće potreba za detaljnijim istraživanjem ove teme. Potrebno je u praksi istražiti odnos između socioemocionalne klime i školskog uspjeha, kako bi se u budućnosti kreirale otvorene klime sa kvalitetnijim uvjetima za učenika, te omogućavale učenicima da koračaju stazama školskog uspjeha.

Svaki razred je zasebna socijalna sredina i svaki razred karakterišu posebna svojstva ovisno od pojedinaca koji ga sačinjavaju. Shodno tome, svaki razred diše i zrači drugačijom socioemocionalnom klimom. Nastavnik zajedno s učenicima i učenici međusobno formiraju i kreiraju razrednu klimu. Mnogo je faktora koji mogu da utječu na kreiranje socioemocionalne klime i školski uspjeh učenika, počevši od same škole i njenih karakteristika, karakteristika nastavnika i njegovog stila koji preferira u odnosu s učenicima, karakteristika samog učenika, obitelji, međuvršnjačkih odnosa, i sl.

Za školski uspjeh je veoma bitno postojanje pozitivnog razrednog okruženja. U takvom okruženju učenici mogu u demokratskoj i opuštenoj atmosferi da rade i stječu svoja znanja. Postojanje otvorenog okruženja u jednom razredu je od neizostavne važnosti za samo učeničko učenje, za njegov školski uspjeh i motivaciju, i za njegov optimalni razvoj. U zavisnosti od toga kako učenici percipiraju i doživljavaju klimu svog razreda, shodno tome će i da djeluju i pokazuju zainteresiranost za školske obaveze. S obzirom na važnost socioemocionalne klime, na efekte i učinke koje može da ostavi na školski uspjeh učenika potrebno je detaljno istražiti i prikazati ovu temu.

Socioemocionalna klima u razredu

Istraživanja socioemocionalne klime počela su 1936. godine kada su Kurt Levin i njegovi saradnici eksperimentalnim putem ustanovili da su socijalna sredina i personalne karakteristike pojedinaca bitne determinante ljudskog ponašanja. Učenici u razredu su više nego zbir pojedinaca, oni formiraju socioemocionalni sistem u kome se uspostavljaju socijalna interakcija i međuzavisnost u ostvarivanju zajedničkih ciljeva.

„Pod emocionalnom klimom razumijevamo afektivan ton u odnosima između nastavnika i učenika, kao i u odnosima među samim učenicima, ali i samim nastavnicima, a koji je posljedica uspostavljenih interakcija“ (Bratanić, 1993:111). Dakle, autorica Bratanić ističe da međusobna interakcija učenika i nastavnika značajno utječe na kreiranje razredne klime. Nastavnici svakodnevno verbalno i neverbalno komuniciraju sa učenicima, te kroz ove vidove komunikacije nastoje ostvariti određeni stepen

interakcijske povezanosti sa učenicima. Sama riječ „klima“ kroz historiju mijenjala je svoje značenje, iako je neizostavna njena važnost kako na razini pojedinog razreda, tako i na razini cijele škole. Socioemocionalna klima u razredu najbolje se ogleda u međusobnom djelovanju između nastavnika i učenika i njihovom recipročnom odnosu. Stil poučavanja nastavnika „proizvodi“ određenu emocionalnu klimu u razredu (npr. klaster ekspert/formalna autoritativnost karakterizira neutralna i "hladna" klima, a klaster ekspert/facilitator/delegator producira "toplu" emocionalnu klimu) te potječe određen stil učenja kod učenika (Grasha i Yangarber-Hicks, 2000, prema Šašić, Šimić, 2011).

Kako bi se kreirala pozitivna socioemocionalna klima u razredu, potrebno je da nastavnici kod učenika razvijaju i potječu kreiranje novih kompetencija. Akcenat nastavnikovog odgojno-obrazovnog rada treba da bude na konotativnoj i voljnoj sferi ličnosti, a ne samo na kognitivnoj sferi i znanju. Potrebno je podjednako utjecati i na moralni razvoj učenika koji bitno određuje njihovo ponašanje u razredu i uspjeh. Nemoguće je ostvariti odgojno djelovanje, proizvesti komunikaciju i interakcijsku usklađenost, bez naizmjeničnog djelovanja subjekata. Potrebno je i kroz odgojno-obrazovno djelovanje i kreiranje razredne klime učenika pozivati na aktivitet i aktualizaciju svih njegovih potencijala, jer na taj način učenik postaje aktivni sudionik nastavne spoznaje.

Nastavnici su kičma odgojno-obrazovnog procesa. Oni svojim ponašanjem kreiraju socioemocionalnu klimu, te upravljaju njom. Također, svojim stilom u odgojno-obrazovnoj komunikaciji diktiraju klimu u razredu i u značajnoj mjeri utječu na uspjeh učenika i na njihovu zainteresiranost za rad. Oni mogu doprinijeti stvaranju učeničkih pozitivnih stavova prema školi. Povoljna radna klima bitna je bitna pretpostavka uspješne edukacije. Samo u pozitivnom okruženju i u odnosima koji se zasnivaju na povjerenju, nastavnici mogu da vode učenike ka uspješnoj edukaciji i pozitivnim odgojno-obrazovnih ishodima. Potrebno je da nastavnici kreiraju međusobnu interakciju u razredu koja će biti u funkciji zadovoljavanja socioemocionalnih potreba učenika, jer razredna sredina znatno utječe na razvoj svakog pojedinca i na njegovo mišljenje o sebi. Također, nastavnici treba da nastoje da svoj rad u razredu zasnivaju na aktivnom slušanju i ljubaznosti

prema učenicima. Neophodno je da svakog učenika u razredu poštuju i uvažavaju. Učenici u razredu trebaju zadovoljiti svoje intelektualne, moralne i socijalne potrebe i na kooperativan način učestvovati u obrazovanju, jer takvo učestvovanje može rezultirati uspješnim postignućem u školi.

Od neizostavne je važnosti postojanje kooperativnih odnosa u razredu koji će učeniku omogućiti njegov optimalan razvoj, i pružiti mu mogućnost da razvije sve svoje sposobnosti kako bi napredovao u vlastitoj samoaktualizaciji. Domović (2004:43) ističe da pod školskom klimom vidimo „specifičan pečat školskog života koji oblikuju i doživljavaju osobe što u njemu sudjeluju – nastavnici, učenici i ostao osoblje škole.“ Dakle, školska klima je važna i ona ujedno utječe na kreiranje razredne klime. Škola putem svojih ciljeva i odgojno-obrazovnih programa direktno utječe na formiranje socioemocionalne klime u razredu. Od razredne klime zavisi uspjeh i motiviranost učenika i zbog toga je bitno što više poraditi na interpersonalnim odnosima i na komunikaciji sa učenicima. Socioemocionalna klima koja postoji u razredu utječe na rad učenika. Nužno je kreiranje optimalne razredne klime kako bi učenici produktivno radili. Kada učenici nemaju mogućnost rada u pozitivnom okružju, onda je zaista teško postići dobre učinke rada, a još teže kretati se ka što boljem školskom uspjehu. Razred je mjesto u kojem se kreira socioemocionalna klima, i zajedno sa karakteristikama nastavnika i učenika predstavlja bitno mjesto napredovanja učenika u njihovim postignućima.

Razred može veoma pozitivno i motivirajuće da djeluje na učenike, ako u njemu postoji pozitivna socioemocionalna klima koja je usmjerena na iskorištavanje svih učeničkih potencijala i njihovog zajedničkog rada u korist vlastitog i zajedničkog napredovanja.

Veličina razreda može značajno da utječe na socioemocionalnu klimu u razredu. Međutim, čak i u veoma velikim razrednim skupinama može kreirati poticajna socioemocionalna klima u razredu ako učenici i nastavnici međusobno sarađuju, radeći segmentirano u grupama, i sl. Iz toga je vidljivo da je najbitnija organizacija samog razreda i način na koji se ona sprovodi. Organizacija jednog razreda zavisi od ličnosti nastavnika i učenika i od metoda koje pojedini nastavnik koristi u organizaciji svog rada. Na razrednu atmosferu snažno djeluju ponašanje učenika i učenička prethodna iskustva. Učenici mogu da

imaju različita iskustva, npr. o ocjenjivanju i vrednovanju njihovog rada i sl. Ta iskustva mogu da budu pozitivna ili negativna, ali ona postoje i predstavljaju nezaobilazne odrednice njihovog ponašanja u razredu i kreiranju razredne atmosfere. Potrebno je u odgojno-obrazovnoj praksi formirati i kreirati otvorene razredne sredine, koje će istinski biti usmjerene prema učenicima. U otvorenim razredima učenici su aktivni učesnici nastavne spoznaje, aktivno koriste didaktički materijal i imaju mogućnost da učestvuju u cjelokupnom procesu učenja i dolaznja do znanja. Takav vid organizacije rada i učenja pomaže učenicima da postignu što bolji školski uspjeh.

Povezanost socioemocionalne klime s učenjem i školskim postignućem

Na osnovu rezultata na pojedinim dimenzijama klime, istraživači Halpin i Croft konstruirali su profil klime za svaku školu, a potom na osnovu dobivenih profila identificirali šest osnovnih tipova školske klime, koje su poredali na kontinuumu od otvorene do zatvorene. To su: otvorene, autonomna, kontrolirana, familijarna, paternalistička i zatvorena klima. „Otvorenu klimu karakteriziraju visoki rezultati na dimenzijama prodornosti i duha i niski rezultati na dimenzijama neangažiranosti. Nastavnici međusobno dobro surađuju u ovakvoj klimi i nisu preopterećeni administrativnim zahtjevima. Zatvorena klima odnosi se na situaciju u kojoj članovi skupine postižu malo zadovoljstva, kako s obzirom na ostvarivanje zadataka, tako i u zadovoljavanju socijalnih potreba. Nastavnici se dovoljno ne angažiraju i ne surađuju s učenicima.“ (Krnjajić, 2007:60). Na osnovu istaknutih rezultata istraživanja koja su sprovedi Halpin i Croft vidljivo je koliko je bitno usmjeriti se na kreiranje otvorene klime u razredu. Kreiranjem otvorene i optimalne klime u razredu i školi pomoći će se učenicima da budu više zainteresirani za rad i da produktivnije iskoriste svoje mogućnosti.

Otvorena klima, za razliku od zatvorene, ima veće šanse da poveća i doprinese boljem školskom uspjehu kod učenika. U otvorenoj klimi svi učesnici su angažiraniji i više surađuju, što neminovno vodi ka produktivnosti u radu i ka napredovanju u kooperativnom učenju za koje se pokazalo da veoma stimulira

učenike. Zahvaljujući kooperativnom odnosu učenici postižu bolje rezultate u uspjehu i jačaju svoje interpersonalne odnose i vještine sa kolegama iz razreda.

Socioemocionalna klima utječe na učenika i njegov uspjeh, te je zbog toga bitno potruditi se da njeni efekti i posljedice budu što bolji i učinkovitiji po učeničko postignuće. Svaki učenik će postići bolji školski uspjeh ako je u razredu koji pohađa kreirana klima sa dominacijom demokratskih odnosa, povjerenja, fleksibilnosti, opuštenosti, saradnjom između nastavnika i učenika, kooperativnim učenjem, težnjom ka istim ciljevima i slično. „Model djelotvorne škole pretpostavlja dva osnovna uslova: socioemocionalna klima koja unapređuje proces nastave i učenja i ponašanje nastavnika koje omogućava svim učenicima da maksimalno ostvare svoje potencijale.“ (Krnjajić, 2007:50). Potrebno je pedagoškim postupcima nastanjivati djelotvornu školu i usmjeravati se na njen rad i boljitak. Emocionalna klima predstavlja osnovu za radnu klimu. „Ako ne postoji ugođaj, prijatno raspoloženje, opuštenost, radost, smijeh, oduševljenje, sloboda izražavanja, tolerancija, demokratičnost, pluralizam ideja, alternativna mišljenja ne može se govoriti o potrebnoj emocionalnoj klimi, a time i o mogućem postizanju povoljnih rezultata.“ (Ajanović i Stevanović, 1998:178).

Za djelotvornost škole nephodno je međudjelovanje nastavnika i učenika na koje utječe postojeća klima u razredu, te je zbog toga potrebno adekvatno uspostavljanje dimenzija socioemocionalne klime u razredu. Od dimenzija socioemocionalne klime zavisi djelotvornost razreda i uspjeh razreda, a ujedno i djelotvornost cijele škole. Učenici mogu da postižu bolje uspjehe i rezultate, ako nastavnici u svom odgojno-obrazovnom radu, koriste metode koje su skladne učeničkoj dobnoj razini i njihovom znanju. Jedna od takvih metoda koja je jako bliska učenicima i uz koju onu vrlo lahko uče i rade je metoda „razgovora ili zajedničke rasprave“. Učitelj je odgovoran za osiguravanje razumnih i demokratskih postupaka, a jedan od takvih postupaka je poticanje razgovora. „Zajednički razgovor oponaša sistem demokratske rasprave, temeljen na osnovnim pravilima, uzajamnom poštovanju i toleranciji različitih mišljenja“ (Desforges, 2001:78). Dakako, da je potrebno poticati poučavanje putem općih razgovora zbog uzajamnog razumijevanja, orijentisanja, usmjeravanja i ohrabrivanja. Pri razmatranju koncepta socioemocionalne klime u

razredu potrebno je osvrnuti se na postojeću interakciju između svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa.

Njihova međusobna interakcija može da obogati ili osiromaši nastavni proces. Jasenka Pavić (Bošnjak, 1997) je kroz istraživanje socioemocionalne klime promatrala i interakcijsku usklađenost u nastavnom procesu, te na osnovu ovog istraživanja može se zaključiti da interakcija na relaciji učenik-nastavnik i učenik-učenik značajno utječe na učenikovo zadovoljstvo školom, na školski uspjeh i na socioemocionalnu klimu u razredu. Također, interakcija na relaciji učenik-nastavnik značajno utječe na interakciju učenik-učenik što bi značilo da svaki nastavnik direktno ili indirektno utječe na međusobne odnose između učenika.

Nastavnik može svojim radom i svojim vidovima organizacije nastave, svojim integrativnim pristupom prema učenicima da doprinese međusobnoj saradnji između učenika, ali isto tako može da pogorša odnose među učenicima ako učenike stavlja u međusobno natjecanje, takmičenje i sl. Postoje brojna istraživanja (Bošnjak, 1997) koja ukazuju na postojanje povezanosti između socioemocionalne klime u razredu i školskog uspjeha. Utvrđena je pozitivna veza između pozitivne školske klime i motivacije učenika, orijentacije na zadatak, rješavanja problema i ozbiljnosti u učenju. Nalazi gotovo svih istraživanja pokazuju da je školska klima jedan od ključnih elemenata uspješnosti nekog razreda, a samim tim i uspješnosti neke škole. „Uticaj socioemocionalne klime na proces učenja manifestuje se posredstvom sljedećih elemenata akademski podsticajne sredine: motivacija za učenje, kooperativno učenje, grupna diskusija i socijalno učenje“ (Krnjajić, 2007:52).

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja je ispitati povezanost socioemocionalne klime sa školskim uspjehom učenika u osnovnim školama na području općine Ilijaš. U skladu s ciljem postavili smo sljedeća istraživačka pitanja:

1. Kako učenici percipiraju socioemocionalnu klimu svog razreda, te da li su svjesni svoje uloge pri kreiranju socioemocionalne klime razreda?

2. Da li postoji podudarnost i jednoznačnost između učeničkih i nastavničkih prosudbi socioemocionalne klime?
3. Koje su dimenzije socioemocionalne klime najizraženije kod učenika, a koje kod nastavnika?
4. Da li je socioemoconalna klima ispitanih odjeljanja poticajna ili ne?
5. Da li je socioemocionalna klima povezana sa školskim uspjehom učenika, kako se o tome izjašnjavaju nastavnici, a kako učenici?

U metodološkom okviru koristili smo servej metod i komparativnu metodu. Servej metodu smo koristili u propitivanju mišljenja nastavnika i učenika o socioemocionalnoj klimi razreda i školskom uspjehu učenika. Koristeći komparativnu metodu uspoređivali smo učeničke i nastavničke prosudbe o socioemocionalnoj klimi i školskom uspjehu, kako bi se provjerila jednoznačnost i podudarnost u prosudbama i dimenzijama socioemotionalne klime, te temeljem svih odgovora ispitanika donio konačni sud o tome da li postoji povezanost između socioemocionalne klime i školskog uspjeha ili ne.

Od tehnika smo koristili skale procjene kako bismo propitali stavove učenika i nastavnika. Procjenjivanje se odvijalo putem skale procjene koja je obuhvatala različita pitanja, a koja se tiču dimenzija *uključenost, povezanost, nastavnička potpora, nastavnički nadzor, ciljna usmjerenost, red i organizacija, jasnoća pravila i inovativnost* (Moosova ljestvica razrednog ozračja, prema Bošnjak, 1997:88). Primjenom triangulacije, koristili smo i tehniku anketiranja za nastavnike i učenike devetih razreda. Uzorak je bio namjerni (ciljni) uzorak i obuhvatio je 40 nastavnika koji predaju u devetim razredima predmetne nastave i 134 učenika koji pohađaju devete razrede osnovnih škola na području općine Ilijaš. Ovo istraživanje je provedeno u tri (3) osnovne škole: OŠ "Podlugovi, OŠ "Stari Ilijaš", OŠ "Hašim Spahić".

ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Prikupljeni podaci obrađeni su u programu za statistiku, IBM SPSS (Statistical Package for the Social Sciences). Analiza i interpretacija podataka obuhvata rezultate kvantitativne i

kvalitativne analize, sinteze, komparativnu usporedbu dobivenih rezultata sa navedenim činjenicama u teorijskom dijelu ovog rada, te osvrtnje na postavljenje ciljeve, hipoteze i zadatke. Putem tabelarnog prikaza ili grafikona, bit će prikazani odgovori ispitanika. Ovisno o potrebama subskale kroz grafikone i tabele bit će prikazane frekvencije, aritmetičke sredine i korelacija između pojedinih odgovora. U SPSS programu mjeren je i koeficijent pouzdanosti instrumenata-Cronbach s Alpha. Kada su u pitanju instrumenti korišteni za ispitivanje nastavnika, vrijednost Cronbachove alphe iznosila je 0,887, za ispitivanje učenika iznosila je 0,777.

Podudarnost i jednoznačnost učeničkih i nastavničkih prosudbi

Prvi zadatak ovog istraživanja se odnosi na propitivanje podudarnosti i jednoznačnosti učeničkih i nastavničkih prosudbi socioemocionalne klime i školskog uspjeha. Da bi se shvatila socioemocionalna klima i školski uspjeh učenika potrebno je bilo propitati da li su nastavničke i učeničke prosudbe o njima podudarne i jednoznačne, ili ipak nisu. U tabeli 1 prikazana su pitanja gdje su aritmetičke sredine odgovora učenika i nastavnika pokazale najveći stepen podudarnosti i jednoznačnosti učeničkih i nastavničkih prosudbi. Učenici i nastavnici su najveću podudarnost iskazali na pitanje *Ocjena mi nije jako važna stvar/Ocjena učenicima nije jako važna stvar*, vrijednost aritmetičke sredine na ovo pitanje je bila i kod učenika i kod nastavnika 2.63, iz čega se može zaključiti da se učenici i nastavnici nisu složili sa navedenom tvrdnjom, te i jedni i drugi smatraju da je ocjena važna, a ne nevažna stvar.

Druga tvrdnja gdje su učenici i nastavnici pokazali približnu jednoznačnost u odgovorima je glasila *Nastavnici nas često upozoravaju šta će se dogoditi ako ne budemo poštovali zadana pravila/Često upozoravam učenike šta će se dogoditi ako ne budemo poštovali zadana pravila*. Aritmetička sredina odgovora na ovu tvrdnju je iznosila za nastavnike 3.84, a za učenike 3.78, temeljem čega se može zaključiti da se učenici i nastavnici su slažu s ovom tvrdnjom, te da postoji prisustvo određenih pravila u razredu i pozivanja na iste. Treća tvrdnja gdje su učenici i nastavnici pokazali približnu jednoznačnost u odgovorima je

glasila: *Smatram, da je socioemocionalna klima mog odjeljenja poticajna za učenje i postizanje uspjeha/ Smatram, da je socioemocionalna klima ovog odjeljenja poticajna za učenje i postizanje uspjeha.* Aritmetička sredina odgovora na ovu tvrdnju je iznosila za nastavnike 4.01, a za učenike 3.98, temeljem čega se može zaključiti da se učenici i nastavnici su slažu s ovom tvrdnjom, te da je socioemocionalna klima ispitanog odjeljenja bila pozitivna za učenje i postizanje uspjeha. Vrijednost aritmetičkih sredina je bila znatno veća na ovo pitanje u odnosu na prethodno navedena dva pitanja. Od izuzetne značajnosti za tematiku ovog istraživanja je pokazana učenička i nastavnička podudarnost u ovom pitanju, jer učenici i nastavnici u razredu međusobno tvore akcije i reakcije koje ako su podudarne i jednoznačne mogu izgraditi optimalnu socioemocionalnu klimu za postizanje uspjeha.

Tabela 1.

Najveći stepen podudarnosti/slaganja učeničkih i nastavničkih prosudbi

Pitanja	Aritmetička sredina	
	Učenici	Nastavnici
Ocjena mi nije jako važna stvar/ Ocjena učenicima nije jako važna stvar.	2.63	2.63
Nastavnici nas često upozoravaju šta će se dogoditi ako ne budemo poštovali zadana pravila/ Često upozoravam učenike šta će se dogoditi ako ne budemo poštovali zadana pravila.	3.84	3.78
Smatram, da je socioemocionalna klima mog odjeljenja poticajna za učenje i postizanje uspjeha./ Smatram, da je socioemocionalna klima ovog odjeljenja poticajna za učenje i postizanje uspjeha.	4.01	3.98

U tabeli 2 prikazana su pitanja gdje su aritmetičke sredine odgovora učenika i nastavnika pokazale najmanji stepen podudarnosti i jednoznačnosti učeničkih i nastavničkih prosudbi. Učenici i nastavnici su najmanju podudarnost, odnosno najveće neslaganje, iskazali na pitanju *Nastavnici se prema nama odnose s poštovanjem i uvažavanjem/Poštujem i uvažavam učenike.*

Nastavnici su veoma visokom aritmetičkom vrijednošću svojih odgovora sa čak 4.68 rekli da se prema učenicima odnose s poštovanjem i uvažavanjem, dok je vrijednost učeničkih odgovora na ovo pitanje bila izražena aritmetičkom sredinom 3.56.

Tabela 2.

Najmanji stepen podudarnosti/slaganja učeničkih i nastavničkih prosudbi

Pitanja	Aritmetička sredina	
	Učenici	Nastavnici
Nastavnici se prema nama odnose s poštovanjem i uvažavanjem/Poštujem i uvažavam učenike.	3.56	4.68
Nastavnici nas uključuju u svoj rad na času (npr.pitaju nas za mišljenje i uvažavaju ga)/Učenike uključujem u rad na času.	3.65	4.60
Nastavnici često promijene svoj način rada kada je potrebno pomoći nekom učeniku/Često promijenim svoj način rada kada je potrebno pomoći nekom učeniku.	3.64	4.45

Navedeni podaci potvrđuju da su i učenici i nastavnici rekli da se nastavnici prema učenicima odnose s poštovanjem, s tim da su učenici u znatno manjoj mjeri to potvrdili u odnosu na nastavnike, koji su se u veoma značajnoj mjeri složili s ovom tvrdnjom. Također, različitost i neslaganje u odgovorima učenici i nastavnici su iskazali na pitanje *Nastavnici nas uključuju u svoj rad na času/Učenike uključujem u rad na času*. Vrijednost aritmetičke sredine na ovo pitanje za učenike je iznosila 3.65, a za nastavnike 4.60. Navedene aritmetičke sredine prikazuju da učenici i nastavnici smatraju da su učenici uključeni u rad na času, samo učenici smatraju da su manje uključeni u nastavni čas, nego što to misle nastavnici. Još jedna tvrdnja u kojoj nastavnici i učenici nisu bili u potpunosti podudarni je: *Nastavnici često promijene svoj način rada kada je potrebno pomoći nekom učeniku/Često promijenim svoj način rada kada je potrebno pomoći nekom učeniku*. Vrijednost aritmetičke sredine za učenike je bila 3.64, a za nastavnike 4.45. S obzirom da je vrijednost aritmetičke sredine na

ovu tvrdnju znatno veća kod nastavnika, nego kod učenika, to ukazuje da nastavnici smatraju da oni više mijenjaju svoj način rada kada je potrebno pomoći nekom učeniku, nego što to misle učenici.

Na osnovu podataka prikazanih u tabelama 1 i 2 može se zaključiti da su učenici i nastavnici u svojim odgovorima pokazali vrlo veliku podudarnost i jednoznačnost. Naime, i u tabeli broj 2 koja se odnosi na manji stepen međusobne podudarnosti u odgovorima ne postoje potvrđena suprotna mišljenja u odgovorima, nego su samo prikazanja pitanja gdje je bila uočena veća razlika između vrijednosti aritmetičkih sredina kod učenika i nastavnika. Jednoznačnost ili kohorentnost nastavničkih i učeničkih procjena je jedan od elemenata koji pridonose kreiranju otvorene socioemocionalne klime razreda.

Izraženost i redoslijed dimenzija socioemocionalne klime kod učenika i nastavnika

Drugi zadatak ovog istraživanja se odnosi na dimenzije socioemocionalne klime i njihov redoslijed kod učenika i nastavnika. U tabeli 3 prikazane su vrijednosti aritmetičke sredine sa dimenzije socioemocionalne klime. Temeljem vrijednosti navedenih u tabeli broj 3 kreiran je redoslijed izraženosti dimenzija socioemocionalne klime za učenika i nastavnika.

Iz tabele 4 vidljivo je da nije isti redoslijed dimenzija socioemocionalne klime kod učenika i nastavnika, što znači da učenici i nastavnici kreiraju drugačije slike iste stvarnosti, tj. iste socioemocionalne klime. Za učenike na prvom mjestu je *dimenzija povezanost* s aritmetičkom sredinom 4.49. Povezanost se odnosi na učeničko međuvršnjačko poznavanje, komuniciranje i djelovanje, dok je kod nastavnika povezanost 3.93% tek na šestom mjestu, što bi značilo da su nastavnici učeničku povezanost ocijenili znatno manjom u odnosu na navedene iskaze samih učenika. Kod nastavnika na prvom mjestu je izražena *dimenzija jasnoća pravila* 4.80, a kod učenika je ta dimenzija na trećem mjestu s aritmetičkom sredinom 4.05, što mnogo približnija procjena nego povezanost, što može da znači da se nastavnici osjećaju sigurnije kada kreiraju određena pravila na koja se kasnije pozivaju, te da im je vrlo važno poštivanje istih.

Tabela 3.

Izraženost dimenzija socioemocionalne klime

Dimenzije	Aritmetička sredina	
	Učenici	Nastavnici
Uključenost učenika (aktivno učestvovanje u radu)	3.43	4.50
Povezanost (međusobno poznavanje učenika)	4.49	3.93
Nastavnička potpora (pomoć i uvažavanje)	3.56	4.68
Takmičenje (međusobno takmičenje učenika)	3.31	3.43
Red i organizacija (postojanje pravila)	4.01	3.98
Jasnoća pravila (pozivanje na pravila)	4.05	4.80
Nastavnički nadzor (kontrola i uspostavljanje discipline)	4.30	4.00
Inovativnost (broj neobičnih i raznovrsnih aktivnosti)	3.31	3.10

Na drugom mjestu kod učenika nalazi se *dimenzija nastavnički nadzor*, dok je kod nastavnika *nastavnička potpora*, iz čega proizilazi da učenici smatraju da ih nastavnici više nadziru, nego što im pružaju potporu, jer je kod učenika nastavnička potpora tek na petom mjestu. *Dimenziju uključenost učenika* nastavnici stavljaju na treće mjesto, dok je ona kod učenika na šestom mjestu, što znači da nastavnici smatraju da su učenici više uključeni u nastavni proces, nego što to učenici doživljavaju i prosuđuju.

Dimenzije takmičenje i red i organizacija su zauzele slične pozicije u redosljedu izraženosti dimenzija, što ukazuje da učenici i nastavnici imaju vrlo slične procjene o međusobnom takmičenju učenika i postojanju jasnog reda i organizacije. *Dimenzija inovativnost* i kod učenika i kod nastavnika je na posljednjem mjestu, a ona obuhvata broj neobičnih i raznovrsnih aktivnosti koje planira nastavnik. S obzirom da je i kod učenika i kod nastavnika na posljednjem mjestu poželjno bi bilo u praksi djelotvornije primjenjivati ovu dimenziju. Implementacija dimenzije inovativnosti u praksi nastavu čini dinamičnijom, a kroz dinamičnu nastavu učenici na lakši način usvajaju nastavni sadržaj. Svaka

navedena dimenzija socioemcoionalne klime individualno djeluje na svakog učesnika odgojno-obrazovnog procesa, i zbog toga je veoma važno nijednu navedenu dimenziju ne zanemariti u odgojno-obrazovnom radu. Naime, potrebno je potruditi se da svaka dimenzija socioemocionalne klime bude adekvatno implementirana u odgojno-obrazovnu praksu.

Tabela 4.

Redoslijed izraženosti dimenzija

Redoslijed izraženosti dimenzija kod učenika	
Učenici	Nastavnici
1) Povezanost	1. Jasnoća pravila
2) Nastavnički nadzor	2. Nastavnička potpora
3) Jasnoća pravila	3. Uključenost učenika
4) Red i organizacija	4. Nastavnički nadzor
5) Nastavnička potpora	5. Red i organizacija
6) Uključenost učenika	6. Povezanost
7) Inovativnost	7. Takmičenje
8) Takmičenje	8. Inovativnost

Prikaz povezanosti između socioemocionalne klime i školskog uspjeha

Ovaj zadatak se se tiče direktne povezanosti socioemocionalne klime sa školskim uspjehom učenika. Iz grafikona 1 vidljivo je da od ukupnog broja učenika njih 36% u potpunosti složila sa tvrdnjom da je socioemocionalna klima njihovih odjeljenja poticajna za učenje i postizanje uspjeha, 34% učenika su se složila da klima njihovih odjeljenja poticajna, 12% učenika se nije složilo sa navedenom tvrdnjom, a samo 5% učenika se uopće nikako nije složilo.

Temeljem prikazanih učeničkih odgovora može se zaključiti da u ispitanim odjeljenjima devetih razreda u osnovnim školama na području općine Ilijaš postoji poticajna socioemocionalna klima u kojoj učenici mogu da ostvaruju uspjeh. Postojanje poticajne socioemocionalne klime je vrlo bitno, jer kako Krnjajić (2007), između ostalog, navodi poticajna socioemocionalna klima unapređuje proces nastave i učenja i ponašanje nastavnika koje

omogućava svim učenicima da maksimalno ostvare svoje potencijale.

Grafikon 1. *Poticajnost socioemocionalne klime*

Grafikon 2. *Povezanost socioemocionalne klime sa školskim uspjehom*

Iz grafikona 2 vidljivo je da 44% učenika, tj. 59 od ukupno 140 ispitanih učenika, smatra da njihov školski uspjeh utječe na kreiranje socioemocionalne klime u odjeljenju, zatim 26% (35) učenika se u potpunosti složilo s prikazanom tvrdnjom u grafikonu broj 5, 13% (17) učenika se nije složilo, a samo 5% (7) njih se nikako nije složilo s tvrdnjom da školski uspjeh utječe na kreiranje

socioemocionalne klime. Temeljem učeničkih odgovora na ovo pitanje može se zaključiti da iz perspektive učenika postoji povezanost školskog uspjeha sa socioemocionalnom klimom. Tvrdnje prikazane u tabeli broj 5 najbolje oslikavaju tematiku ovog rada, te prikazuju učeničke i nastavničke perspektive.

Vrijednosti aritmetičkih sredina učeničkih i nastavničkih odgovora na obje tvrdnje ukazuju da su njihovi odgovori bili približno podudarni, te da nisu imali suprotna mišljenja na prikazane tvrdnje. Za tvrdnju *Smatram da je socioemocionalna klima mog (ovog) odjeljenja poticajna za učenje i postizanje uspjeha* vrijednost aritmetičke sredine za učenike je bila 4.01, a za nastavnike 3.98, na osnovu čega se može zaključiti da su nastavnička i učenička gledišta na ovo pitanje bila približno ista, te da u praksi postoji realna mogućnost da u ispitanim odjeljenjima devetih razreda osnovnih škola postoji poticajna socioemocionalna klima.

Tabela 5.

Stepen podudarnosti/slaganja učeničkih i nastavničkih prosudbi

Pitanja	Aritmetička sredina	
	Učenici	Nastavnici
Smatram da je socioemocionalna klima mog odjeljenja poticajna za učenje i postizanje uspjeha/ Smatram da je socioemocionalna klima ovog odjeljenja poticajna za učenje i postizanje uspjeha.	4.01	3.98
Smatram da moj školski uspjeh utječe na kreiranje socioemocionalne klime u odjeljenju/ Smatram da školski uspjeh učenika utječe na kreiranje socioemocionalne klime u odjeljenju.	3.73	4.05

Za tvrdnju *Smatram da je moj školski uspjeh utječe na kreiranje socioemocionalne klime u odjeljenju/ Smatram da školski uspjeh učenika utječe na kreiranje socioemocionalne klime u odjeljenju*, vrijednost aritmetičke sredine za učenike je bila 3.73, a za nastavnike 4.05, na osnovu čega se može zaključiti da su nastavnička i učenička gledišta na ovo pitanje bila približno ista, ali da ipak nastavnici više od učenika smatraju da školski uspjeh utječe

na kreiranje socioemocionalne klime. Od ukupno 40 ispitanih nastavnika, 17 (42%) nastavnika se složilo s tvrdnjom da školski uspjeh učenika utječe na socioemocionalnu klimu odjeljenja, 14 (35%) nastavnika se u potpunosti složilo s navedenom tvrdnjom, 6 (15%) nastavnika niti je se složilo, niti se nije složilo, a samo 3(7%) nastavnika od ukupno njih 40 se nije složilo s ovom tvrdnjom, iz čega se može zaključiti da je znajano veći broj nastavnika koji su se složili s ovom tvrdnjom. Nastavnička prikazana obrazloženja svjedoče povezanost školskog uspjeha i socioemocionalne klime. Potrebno je osvrnuti se na posljednje nastavničko obrazloženje i naglasiti da ovim istraživanjem, odnosno postavljenim istraživačkim zadacima, nije bilo potrebno da se dokaže da je socioemocionalna klima razreda jedina determinanta školskog uspjeha učenika. Bilo je potrebno da se propita i dokaže da li postoji povezanost ili ne između školskog uspjeha učenika i socioemocionalne klime, jer su mnogi autori i sprovedena istraživanja sa sličnom tematikom dokazali da je socioemocionalna klima jedan od faktora koji znatno utječe na školski uspjeh učenika. Dakako da je za uspjeh učenika potrebno zadovoljiti još mnogo drugih elemenata (motivacija, aktivno učenje, vježbanje), pored socioemocionalne klime razreda kako bi školski uspjeh rezultovao istinskim životnim uspjehom i zaposlenjem.

Analiza i interpretacija povezanosti socioemocionalne klime i školskog uspjeha učenika

Kako bi se bolje propitao odnos i povezanost između socioemocionalne klime i školskog uspjeha učenika, izračunao je se Pearsonov koeficijent korelacije kojim se izražava međusobna povezanost varijabli. Dakle, porastom vrijednosti jedne varijable raste i vrijednost druge varijable, i obrnuto, ako se vrijednost jedne varijable smanji, smanjit će se i vrijednost druge varijable. Također, mjerena je i signifikantnost testa (dvostrana), te je naznačeno je korelacija značajna na razini signifikantnosti 0.01. Povezanost je ispitana korelaconom analizom, a s obzirom na broj posmatranih promjenjivih ovdje je bila prisutna prosta korelacija, jer su korelacijom obuhvaćene samo dvije varijable.

U tabeli 6 Pearsonov koeficijent korelacije između školskog uspjeha učenika i utjecanja školskog uspjeha učenika na kreiranje socioemocionalne klime u odjeljenju iznosi 0.643, što ukazuje na povezanost srednje jačine između ove dvije varijable, na način da su u uzorku ispitanici sa najvišim školskim uspjehom se najviše složili sa tvrdnjom da njihov školski uspjeh utječe na kreiranje socioemocionalne klime razreda. Navedena korelacija dokazuje da kako se povećava brojčani uspjeh učenika tako se povećava i utjecaj školskog uspjeha na kreiranje socioemocionalne klime u odjeljenju.

Tabela 6.

Prikaz korelacije između školskog uspjeha i socioemocionalne klime

	Pearson	Uspjeh
Smatram da je socioemocionalna klima mog odjeljenja poticajna za učenje i postizanje uspjeha!	Koeficijent korelacije	.643
	Sig. (2-tailed)	.000

U tabeli 7 temeljem Pearsonovog koeficijenta korelacije 0.643, koji je isti kao i u Tabeli broj 6 prikazano je da postoji povezanost srednje jačine između školskog uspjeha učenika i njihovog smatranja da je socioemocionalna klima odjeljenja poticajna za učenje, što znači da se sa povećanjem učeničkog školskog uspjeha, povećavao i njihov stepen slaganja sa prikazanom tvrdnjom. Tabela 7 prikazuje kako su učenici sa boljim školskim uspjehom poticajnost socioemocionalne klime odjeljenja pozitivnije ocijenili, nego učenici lošijeg školskog uspjeha.

Tabela 7.

Prikaz korelacije između školskog uspjeha i socioemocionalne klime

	Pearson	Uspjeh
Smatram da je socioemocionalna klima mog odjeljenja poticajna za učenje i postizanje uspjeha!	Koeficijent korelacije	.643
	Sig. (2-tailed)	.000

DISKUSIJA I RASPRAVA

Svi prethodno prikazani rezultati istraživanja, ukazuju na to da je ostvaren postavljeni cilj ovog istraživanja i zadaci koji su proizašli iz cilja, te da je potvrđena postavljena alternativna hipoteza. Postavljeni problem i predmet istraživanja su adekvatno propitani, jer su odgovori ispitanika pokazali da u devetim razredima osnovnih škola na području općine Ilijaš postoji povezanost između socioemocionalne klime i školskog uspjeha učenika. Iz prikazane korelacione veze između čestica koje se tiču školskog uspjeha učenika i poticajnosti razreda, vidljivo je da ispitanici razredi odišu otvorenim, tj. poticajnom socioemocionalnom klimom, te je možda zbog toga mnogo veći broj ispitanika bio odličnog i vrlo dobrog školskog uspjeha, nego dobrog i dovoljnog, što ukazuje na to da je postojeća socioemocionalna klima poticajna i da nudi učenicima adekvatne poticaje za ostvarivanje uspjeha. Sprovedeno istraživanje je pokazalo da učenici smatraju da imaju utjecaj i značajnu ulogu pri kreiranju socioemocionalne klime razreda. Temeljem ovog podatka vidljivo je da učenici pridaju važnost socioemocionalnoj klimi, te da su upoznati sa njenim značenjem. Istraživanje je pokazalo da su učenici svjesni da su oni jedni od kreatora socioemocionalne klime u razredu, te da je njihova uloga izuzetno bitna.

Učenici i nastavnici su u svojim odgovorima koji su se ticali njihovih prosudbi socioemocionalne klime i školskog uspjeha, pokazali vrlo veliku podudarnost i jednoznačnost. Dokazana jednoznačnost je vrlo značajna, jer kohorentnost nastavničkih i učeničkih prosudbi je jedan od elemenata koji pridonose kreiranju otvorene socioemocionalne klime razreda. S obzirom da se socioemocionalna klima se može opisati i kao doživaljaj kvalitete nastave ili stanja unutar nekog razreda, vidljivo je temeljem odgovora učenika i nastavnika da u ispitanim školama postoje preduslovi za ostvarenje kvalitetnog nastavnog procesa. Korelaciona povezanost s Pearsonovim koeficijentom 0.643, između školskog uspjeha i socioemocionalne klime razreda, je dokazala da kako se povećava brojčani uspjeh učenika tako se povećava i utjecaj školskog uspjeha na kreiranje socioemocionalne klime u odjeljenju. Moguće je da su ovakvi rezultati dobiveni, jer je u ovom istraživanju učestvovalo mnogo više učenika sa odličnim i vrlo dobrim prosjekom, pa je istraživanje rezultiralo povezanošću, možda da je većina ispitanih učenika bila dobrog uspjeha, ne bi se dobili ovakve rezultate. Uprkos spomenutim ograničenjima ovog istraživanja, ono doprinosi razvoju

navedene problematike, na način da je potvrdilo postojanje statistički značajne poveznosti socioemocionalne klime razreda sa školskim uspjehom učenika.

Teorijska i empirijska analiza ovog rada daje zaključke koji se ne mogu generalizirati, ali su indikativni. Školski uspjeh, iako istraživana kategorija i dalje predstavlja složeni fenomen. Sama problematika socioemocionalne klime je vrlo kompleksna, te ju je vrlo teško u praksi ispitati. Jedan od načina ispitivanja ove problematike bi mogao biti boravak istraživača u razredu određeno vrijeme i sistematsko posmatranje socioemocionalne klime. Čestice dobivene sistematskim promatranjem bi se mogle komparirati s česticama u anketnom upitniku, te provjeriti da li bi se dobila podudarnost između opaženih i iskazanih čestica. Prikazano istraživanje je samo jedan od načina na koji se mogla ispitati navedena problematika, a postoji još mnogo načina za ispitivanje ove problematike. Bilo bi preporučljivo provesti još istraživanja sa ovom problematikom u istim školama, kako bi se provjerila vjerodostojnost rezultata, a čiji bi rezultati dali vrijedan doprinos odgojno-obrazovnoj teoriji i praksi.

LITERATURA

- Bošnjak, B. (1997). *Drugo lice škole*, Zagreb: Alinea.
- Bratanić, M. (1993). *Mikropedagogija, interakcijsko-komunikacijski aspekt odgoja*, Zagreb: Školska knjiga.
- Bratanić, M. (1997). *Susreti u nastavi*, Zagreb: Školska knjiga.
- Desforges, C. (2001). *Uspješno učenje i poučavanje: psihologijski pristupi*, Zagreb: Educa.
- Domović, V. (2004). *Školsko ozračje i učinkovitost škole*, Jasterbarsko: Naklada Slap.
- Krnjajić, S. (2007), *Pogled u razred*, Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Stevanović, M. & Ajanović, Dž. (1998). *Školska pedagogija*, Sarajevo: Prosvjetni list.
- Šašić Šimić, S. (2011). Interakcija nastavnik-učenik: Teorije i mjerenje, *Psihologijske teme*, 20 (2011), 2, 233-260.

Preliminary note

RELATIONSHIP BETWEEN SOCIO-EMOTIONAL CLIMATE IN THE CLASSROOM AND STUDENTS' SCHOOL SUCCESS

Belma Alić-Ramić, MA

Abstract

The paper deals with the issue of socio-emotional climate and students' school success, it attempts to point out their importance, as well as to explicate particular aspects and dimensions of these two concepts, with a special emphasis on the investigation of their interconnection. The aim of the research is to determine the relationship between socio-emotional climate and students' school success in elementary schools in the municipality of Ilijaš. This research, based on the survey conducted among both students and teachers, will provide us with the interpretation of students' and teachers' beliefs about socio-emotional climate and school success among ninth grade elementary school students in the municipality of Ilijaš. Moreover, the main factors influencing socio-emotional climate and students' school success will be identified. The findings indicate that there is a correlation (Pearson coefficient .643) between school success and socio-emotional climate in the classroom. This correlation coefficient shows that the impact of school success on socio-emotional climate in the classroom becomes stronger as the students' numerical success increases.

Keywords: socio-emotional climate, school success, class, student, teacher

م. بلما أليتش ، كلية الفلسفة - جامعة سراييفو

تأثير الجو الاجتماعي العاطفي في مستوى النجاح المدرسي للطلاب

الملخص

يتناول البحث الجو الاجتماعي العاطفي وعلاقته بمستوى النجاح الذي يحققه الطلاب في دراستهم، مؤكداً على أهمية الموضوع وراغباً في شرح بعض أوجه هذين العاملين والنقاط المتعلقة بهما. و يركز بشكل خاص على العلاقة الوثيقة بين هذين العاملين. ومنه فإن هدف هذا البحث هو التأكيد على ارتباط الجو الاجتماعي العاطفي بالنجاح المدرسي للطلاب في المدارس الابتدائية على مستوى بلدية إيلياش Ilijaš في البوسنة والمهرسك. واستناداً إلى نتائج الاستبيان الذي أجري على الطلاب والمدرسين ضمن هذا البحث فإننا سنشكل صورة عن تصورات الطلاب والمدرسين للجو الاجتماعي العاطفي ومستوى النجاح المدرسي في فصول الصف التاسع في المدارس الابتدائية على مستوى بلدية إيلياش، ومن ثم تحديد العوامل الرئيسة التي تؤثر في خلق الجو الاجتماعي العاطفي داخل الصف وتحديد مستوى النجاح الذي يحققه الطلاب في دراستهم. وتشير نتائج البحث إلى وجود ارتباط طردي (قيمته 0.643 حسب معامل بيرسون Pearsonov) بين النجاح المدرسي والجو الاجتماعي العاطفي داخل الصف الدراسي. إن قيمة الارتباط الطردي المذكور أعلاه تؤكد على أنه كلما ارتفعت الأرقام التي تعبر عن نجاح الطلاب، زادت قوة تأثير النجاح المدرسي في خلق جو اجتماعي عاطفي ايجابي داخل الفصل المدرسي.

الكلمات الأساسية: الجو الاجتماعي العاطفي، النجاح المدرسي، الفصل، الطالب، المعلم.